

Beslissing 2011-01 van de Raad voor de Journalistiek

over de klacht van

de heer Thierry V.

tegen

de VRT

Met een brief van 9 september 2009 dient de heer Thierry V. klacht in tegen de VRT naar aanleiding van een uitzending van het televisieprogramma Panorama op 6 september 2009. In een aanvullende brief van 17 september 2009 vestigt Thierry V. er de aandacht op dat de betwiste uitzending nog steeds te zien is op de website van Canvas. Met een brief, ontvangen per mail op 18 september 2009 antwoordt hoofdredacteur Kris Hoflack op de klacht. Namens klager repliceert advocaat Jan Surmont met een nota van 1 september 2010. De VRT stuurt daarop een aanvullend antwoord met een brief van 9 september 2010 van hoofdredacteur Kris Hoflack.

De rapporteringscommissie van de Raad voor de Journalistiek heeft de zaak behandeld op 14 december 2010. Klager is in persoon verschenen, samen met zijn advocaat Jan Surmont. Voor de VRT verschenen eindredacteur Panorama Jan Holderbeke en juridisch adviseur Merel Jansen. De rapporteringscommissie heeft ook de reportage bekeken en de uitgeschreven tekst ervan doorgenomen.

DE FEITEN

In het televisieprogramma Panorama van 6 september 2009 wordt een reportage uitgezonden onder de titel 'Bloedantiek'. In de reportage wordt een beeld geschetst van de illegale handel in antiek uit Afghanistan, en hoe die indirect ondermeer de Taliban van fondsen voorziet. In de uitzending komen onder meer een kunstkenner, een politiemann en meerdere antiquairs aan het woord. Er zijn ook beelden uitgezonden van opgravingen in Afghanistan zelf, waarbij enkele smokkelaars en een archeoloog aan het woord komen. Naar het einde van de reportage toe, komt een passage in beeld van een tweetal minuten, gebaseerd op een opname die bij klager thuis met een verborgen camera is gemaakt. Klager wordt voorgesteld als een verzamelaar van antiek, die in zijn woning een ruime collectie kunstvoorwerpen bezit, onder meer uit Afghanistan. Aan de journalisten, die zich als geïnteresseerde studenten aan hem hebben voorgedaan, toont klager een aantal van zijn kunstvoorwerpen, en beantwoordt hij ook vragen daarover.

DE STANDPUNTEN VAN PARTIJEN

In de klachtbrief, in de replieknota en op de hoorzitting voeren klager en zijn advocaat meerdere bezwaren aan tegen de reportage, die in essentie neerkomen op drie inbreuken op de journalistieke gedragsregels.

In de eerste plaats zijn zij van mening dat er in de reportage ten onrechte gebruik is gemaakt van de undercovermethode. Volgens klager is in zijn geval niet voldaan aan de voorwaarden van de richtlijn van de Raad voor de Journalistiek over undercoverjournalistiek. Die komen er vooreerst op neer dat de informatie die de journalist hoopt te verkrijgen een grote maatschappelijke relevantie moet hebben. Klager betoogt dat het feit dat antiek wordt gesmokkeld uit Afghanistan en dat antiquairs daarin een rol spelen eventueel een zekere

maatschappelijke relevantie kan hebben, maar dat dit niet geldt voor het feit dat kunstliefhebbers dergelijke gesmokkelde antiek zouden kopen. Als het publiek geïnformeerd wordt over het feit dat antiquairs meewerken aan illegale smokkel van Afghaanse antiek, dan weet de kijker sowieso dat die antiek een afzet vindt. Het is dan ook onnodig om dit met een verborgen camera te willen vastleggen. Daarnaast vereist de richtlijn over undercoverjournalistiek dat de gebruikelijke methoden van informatiegarig niet toereikend zijn om het verhoopte resultaat te verkrijgen. Welnu, menen klager en zijn advocaat, de informatie dat gesmokkelde antiek afnemers vindt onder kunstliefhebbers kan eveneens vergaard worden via politie of experts. Dit is in de reportage trouwens gebeurd, zodat het zeker niet nodig was om onder valse voorwendsels bij klager thuis binnen te dringen. Klager voert nog aan dat er niet geprobeerd is om hem op een neutrale plek te interviewen, zodat de journalisten niet eens getracht hebben om langs de gebruikelijke weg aan hun informatie te komen. Het feit dat de opname gebeurde in een privéwoning maakt de inbreuk volgens klager bijzonder ernstig, en klager zegt er een gevoel van onveiligheid aan te hebben overgehouden. De tweede inbreuk op de journalistiek ethiek bestaat er volgens klager in dat de feiten niet correct zijn weergegeven. Van het gesprek dat met klager is opgenomen is maar een fractie uitgezonden, zodat het uitgezonden deel uit de context is gerukt en klager ten onrechte is voorgesteld als iemand die willens en wetens gestolen antiek aankoopt. Klager heeft in het gesprek enkel aangegeven dat het mogelijk is dat bepaalde mensen illegale antiek kopen en dat op die wijze indirect de Taliban worden gefinancierd. Hij heeft dit echter nooit op zichzelf betrokken. Er wordt ook de indruk gewekt dat klager een Boeddhabeeld clandestien zou hebben gekocht en dat hij wist dat het illegaal uit Afghanistan is gesmokkeld. In werkelijkheid heeft klager attesten van al zijn bezittingen, maar daar hebben de journalisten geen aandacht aan besteed. Zij hebben volgens klager de werkelijkheid dan ook foutief weergegeven.

Ten derde voeren klager en zijn advocaat aan dat de reportage een zware aantasting van de privacy van klager uitmaakt. Niet enkel zijn de journalisten onder valse voorwendsels klagers privéwoning binnengedrongen, zij hebben bovendien onvoldoende voorzorgen genomen om hem onherkenbaar in beeld te brengen. Het fragment vangt aan en eindigt met beelden van de straat en de huisgevel van klager, waarop diens naamplaat zichtbaar is. Het gezicht van klager is weliswaar wazig gemaakt, maar zijn stem werd niet vervormd en zijn gestalte is duidelijk waarneembaar, zodat hij door tientallen mensen uit zijn kennissenkring en beroepsomgeving is herkend. Klager is na de uitzending trouwens ook ondervraagd door de politie, wat aantoonde dat zijn anonimiteit onvoldoende verzekerd was. De VRT heeft dan ook onvoldoende voorzorgen genomen om klager onherkenbaar te maken.

De VRT antwoordt dat de reportage volledig beantwoordt aan de vereisten van de journalistieke ethiek.

Wat het gebruik van de undercovermethode betreft, is de VRT van mening dat er is voldaan aan de voorwaarden van de richtlijn die de Raad voor de Journalistiek hierover heeft uitgevaardigd. De smokkel van illegale antiek uit Afghanistan is een zaak van grote maatschappelijke relevantie, vooral ook omdat hiermee indirect de Taliban en terreurgroepen worden gefinancierd. De afname van dergelijke waar komt neer op heling, een misdrijf dat strafbaar is met vijf jaar gevangenisstraf. Dat niet alleen de verkopers, maar ook de kunstliefhebbers en verzamelaars wetens en willens deelnemen aan deze draaischijf van illegale handel, is dus bijzonder relevant. Er bestaat volgens de VRT geen twijfel over dat de gebruikelijke journalistieke methoden van informatiegarig niet toereikend zouden zijn geweest om aan te tonen dat Belgische antiquairs en sommige van hun klanten op de hoogte waren van de herkomst van de antiekstukken. De journalisten zijn trouwens in het begin van

de reportage met de camera een antiekzaak binnengestapt, en daaruit is gebleken dat zij een heel ander antwoord krijgen dan wanneer er geen camera zichtbaar is.

De VRT ontkent ook dat de feiten onjuist werden weergegeven, zoals door klager wordt beweerd. Er zijn enkel letterlijke citaten van klager in de reportage gebruikt en die zijn niet uit hun context gehaald. Het betwiste fragment is een verkorte weergave van het bezoek dat de journalisten aan klager hebben gebracht en van het geen door klager is verklaard. Dat klager in zijn hoedanigheid van verzamelaar de illegale handel van antiek uit Afghanistan mee in stand houdt, wordt niet door de programmamakers onderhuids gesuggereerd, maar blijkt uit wat klager zelf verklaart in de uitzending.

De VRT is ten slotte van mening dat de privacy van klager zo veel als mogelijk is beschermd. Bedoeling van de reportage was om aan te geven dat sommige verzamelaars kunst uit Afghanistan in huis hebben en dat zij er niet mee zitten dat er bloed kleeft aan die antiek. Daarvoor was het nodig om klager in diens woning te filmen, om de kunstverzameling te tonen en om zijn uitspraken weer te geven. Maar de gebruikte beelden werden strikt beperkt tot wat voor dit doel noodzakelijk was. De gevel van klager is slechts gedeeltelijk en schokkerig in beeld gebracht, bij het begin en bij het einde van zijn ontmoeting met de twee journalisten, omdat de uitspraken die klager toen deed relevant waren. De naamplaat komt weliswaar even in beeld, maar noch de naam noch het beroep van klager zijn leesbaar. Ook de woonplaats van klager is niet genoemd. In het interieur van klager werd enkel ingezoomd op de kunstvoorwerpen en op de geïnterviewde. Klager zelf is onherkenbaar gemaakt door middel van ‘blurring’. Door al die maatregelen heeft de VRT de privacy van klager niet verder aangetast dan noodzakelijk was in het kader van de berichtgeving. Dat klager desondanks toch kan zijn herkend door mensen uit zijn omgeving, is overigens niet altijd te vermijden, maar dat doet niet af van het feit dat de VRT de noodzakelijke voorzorgen heeft genomen om ruime identificatie onmogelijk te maken. Ook het feit dat klager nadien is ondervraagd door de politie, toont niet aan dat hij herkend is door de reportage. De politie kan ook via andere kanalen aan klagers identiteit zijn geraakt, bijvoorbeeld na ondervraging van antiquairs.

BESLISSING

1. De illegale uitvoer van antiek uit Afghanistan, en het feit dat door deze handel de Taliban en terreurgroepen worden gefinancierd, is onmiskenbaar een zaak van groot maatschappelijk belang. De VRT wilde in haar reportage de hele keten ervan in beeld brengen, van de opgravingen in Afghanistan tot en met de verkoop aan Belgische verzamelaars. De VRT voert terecht aan dat het nodig was bij het in beeld brengen van bepaalde onderdelen van de reportage – met name de houding van antiquairs en van een kunstverzamelaar – om gebruik te maken van de undercovermethode. Indien betrokkenen met een zichtbare camera zouden zijn ondervraagd, zou hun reactie immers niet dezelfde zijn geweest, zoals in de reportage zelf bleek uit de verschillende reacties van een antiekverkoopster, die eerst voor de camera en nadien met verborgen camera werd ondervraagd. Om het thema van de reportage goed te onderbouwen was het eveneens nodig om klager thuis voor zijn kunstcollectie te interviewen, en niet in een neutrale ruimte. In dit geval is er voldaan aan de twee basisvereisten van de Richtlijn over undercoverjournalistiek (*zie: richtlijn bij artikel 17 van de Code van de Raad voor de Journalistiek*).
2. Het betwiste fragment is een ingekorte weergave van het bezoek dat de journalisten, die zich als geïnteresseerde studenten uitgaven, aan klager hebben gebracht en van het

gesprek dat ze met hem hebben gevoerd. Uit geen enkel gegeven blijkt dat de woorden van klager uit hun context zijn gerukt en dat een verkeerde indruk is gegeven van de ontmoeting. Dat klager op de hoogte was van de oorsprong van de kunstwerken, en van het feit dat daarmee de Taliban werden gefinancierd, blijkt uit zijn eigen woorden. Klager voert dan ook onterecht aan dat de reportage een onjuist beeld weergeeft van de werkelijkheid.

3. Gelet op de context van de reportage en gelet op de uitlatingen die klager zelf doet in de reportage, kan niet vermeden worden dat de kijker hem associeert met praktijken die de reportage aanklaagt. Daar komt bij dat de opname bij klager thuis is gemaakt, en niet op een neutrale plaats. Uit de reportage blijkt dat de huis gevel van klager, weliswaar zeer gedeeltelijk en schokkerig, en met een onherkenbare naamplaat, tot tweemaal toe is getoond. De Raad meent dat deze beelden niets toevoegen aan het verhaal en vermeden konden worden zonder dat de reportage aan kwaliteit zou inboeten. Voorts is het moeilijk te begrijpen waarom de stem van klager niet werd vervormd. De argumenten die de VRT hieromtrent aanvoert – dat hierdoor de informatiedoorstroming naar de kijker zou worden gehinderd en dat de intonatie van klager zou verloren gaan – overtuigen niet. De VRT had extra voorzorgen moeten nemen om de identiteit van klager beter af te schermen. ‘Bij inco gnito-, alias- en verborgen opnames wordt er in beginsel voor gezorgd dat de betrokkenen niet identificeerbaar zijn.’ (zie: *richtlijn bij artikel 17 van de Code*).

De Raad voor de Journalistiek is daarom van oordeel:

De klacht is ongegrond in haar eerste en tweede onderdeel

De klacht is gegrond in haar derde onderdeel.

Brussel, 13 januari 2011